

بازشناسی و ارائه طرح برنامه درسی مؤلفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی برای آموزش و پرورش

Recognition and Presentation of Curriculum Design for Reforming the Pattern of Consumption of Resistance Economy for Education

تاریخ دریافت مقاله: ۱۹/ ۱۰/ ۱۳۹۷؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۸/ ۱۲/ ۱۳۹۸

E. Barghi (Ph.D)
Sh. Fazlalipour

عیسی برقی^۱

شهرام فضلعلی زاده^۲

Abstract: The purpose of this paper is recognizing and explaining the components of resistive economy and presenting the curriculum design based on those components. This research was carried out using a combination of exploratory method in two sections of qualitative (synthesis) and quantitative (Delphi method) using a questionnaire as the research tool. The analysis in the qualitative section was coded and in the quantitative part, the method was the relative content validity coefficient (CVR). The population of the quantitative section included the specialists and the field of research of the qualitative section of the available papers on resistance and sampling was also targeted. Consequently, following the extraction of the following components and their related concepts, using the three-element scheme of the Godlad curriculum (content element - the political, social and elemental technical element), the curriculum model based was presented on the components of reforming the consumption pattern of resistive economy presented. The presented model for education is specifically proposed to address the crucial and critical issues of the pattern of consumption especially in today's world with a lack of resources.

Keywords: curriculum, resistive economy, education, consumption pattern reform, components of resistive economy

چکیده: هدف مقاله بازشناسی، تبیین مؤلفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی و ارائه طرح برنامه درسی مبتنی بر آن مؤلفه است که با روش ترکیبی از نوع اکتشافی در دو بخش کیفی (سنتز پژوهی) و کمی (روش دلفی) با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام شد. تجزیه و تحلیل در بخش کیفی، کدگذاری و در بخش کمی، روش ضریب نسبی روایی محتوایی (CVR) است. جامعه مورد مطالعه در بخش کمی، متخصصان و در بخش کیفی، مقالات در دسترس پیرامون اقتصاد مقاومتی بوده و نمونه گیری نیز به صورت هدفمند بوده است. در نتیجه پس از استخراج زیرمؤلفه‌ها و مفاهیم مرتبط با آنها، با بهره‌گیری از طرحواره سه عنصری برنامه درسی گودلد (عنصر محتوایی - عنصر سیاسی، اجتماعی - و عنصر فنی و حرفه‌ای) مدل برنامه درسی مبتنی بر مؤلفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی ارائه شد. مدل ارائه شده به آموزش و پرورش جهت پرداختن ویژه به موضوع بسیار مهم و حیاتی اصلاح الگوی مصرف بخصوص در جهان امروز که با کمبود منابع مواجه هستیم پیشنهاد می‌شود.

کلیدواژه‌ها: برنامه درسی، اقتصاد مقاومتی، آموزش و پرورش، اصلاح الگوی مصرف، مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی

۱. دانشیار گروه علوم تربیتی، رشته برنامه ریزی درسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان،

isabarqi@yahoo.com

تبریز، ایران (نویسنده مسئول)

shahram.faz23@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرند

در سال‌های اخیر در ایران اقتصاد مقاومتی به عنوان یک الگوی اقتصادی مطرح شده است. الگوی اقتصاد مقاومتی که الگویی مبتنی بر فعال سازی ظرفیت‌های داخلی است بهترین سکوی پرتاب برای شرایط پس از چالش می‌باشد به گونه‌ای که با رفع این چالش‌ها، ظرفیت اقتصادی به صورتی کامل‌تر آزاد و موجب شتاب پیشرفت بشود (سیف، ۱۳۹۱). اقتصاد مقاومتی یک چشم انداز بلند مدت پیش روی اقتصاد ایران است که در صدد است با محوریت توسعه منابع انسانی، انضباط و قانونمندی رشد و پایداری اقتصادی را برقرار کند و همچنین اقتصاد مقاومتی یعنی عمیق‌تر، منسجم‌تر و علمی‌تر شدن تدبیرها، تا اولاً نابسامانی‌های اقتصادی کاهش یافته و گسترش پیدا نکند و سپس وقوف کامل بر توانمندی‌ها و سازماندهی صحیح و حرکت به سمت قله‌ها تسریع گردد (خلیلی، ۱۳۹۱) در تحقق چنین اقتصادی، فرهنگ سازی (از طریق آموزش و پرورش و آموزش عالی) و همکاری همه قوای کشور لازم و ضروری است زیرا عملی کردن اقتصاد مقاومتی امری فقط اقتصادی نیست (دری و صالحی‌اصفهانی، ۱۳۹۳). برای اقتصاد مقاومتی مولفه‌های ده گانه‌ای از سوی مقام معظم رهبری مطرح شده است که عبارتند از: ایجاد تحرک و پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی، توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدید، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی، رویکرد جهادی داشتن، مردم محوری، تأمین امنیت اقلام راهبردی و اساسی مردم و خودکفایی در اقلام راهبردی به ویژه غذا و دارو، کاهش وابستگی به درآمد نفت، اصلاح الگوی مصرف، فسادستیزی، دانش محوری (اقتصاد دانش بنیان)^۱. همانطور که ملاحظه گردید اصلاح الگوی مصرف یکی از مهمترین مؤلفه‌های اصلی رویکرد اقتصاد مقاومتی است که در این مقاله محقق به دنبال واکاوی و بازشناسی مؤلفه اصلاح الگوی مصرف^۲ جهت سیاستگذاری در نظام آموزشی و توجه ویژه به این مؤلفه در برنامه‌های درسی می‌باشد. مصرف به عنوان یکی از مفاهیم کلیدی اقتصاد کلان و چرخه اقتصادی، نقش مهمی در

-
1. Knowledge-Based Economy
  2. Modify Consumption Patterns

رشد و توسعه اقتصادی ایفا می‌کند. الگوی مصرف نیز به عنوان یکی از مباحث اصلی نظریه مصرف، جایگاه ویژه‌ای را در نظریه‌های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی به خود اختصاص داده است. تغییر در الگوی مصرف نقش برجسته‌ای در امکان دستیابی جوامع به توسعه دارد؛ بنابراین برای کشورهای خواهان توسعه، الگوی مصرف از اهمیت بالایی برخوردار است. از آنجا که الگوی مصرف فقط بحث اقتصادی نیست بلکه امری اجتماعی و فرهنگی نیز هست و این پیچیدگی مساله را دو چندان می‌کند اما به رغم واقعیت پیش گفته به جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی آن توجه نمی‌شود. فرهنگ بستری است که تمام رفتارهای پایدار اجتماعی در درون آن صورت می‌گیرد رفتارهای مصرفی انسانی در بلندمدت رفتارهایی پایدار شمرده می‌شود. تغییر این رفتارها بدون تغییر فرهنگ ممکن نیست. الگوی مصرف رفتار اجتماعی محسوب می‌شود بنابراین تغییر اصولی آن نیازمند تغییر در فرهنگ است و نمی‌توان فقط با متغیرها و تعیین کننده‌های اقتصادی به تغییر الگوی مصرف از وضع موجود به وضع مطلوب پرداخت. موسایی (۱۳۸۸) در مقاله خود با عنوان نقش فرهنگ بر الگوی مصرف که به روش تحلیلی انجام یافته است به این نتیجه رسیده است که مؤلفه‌های اصلی مصرف در بستر فرهنگ جامعه شکل می‌گیرند. فرهنگ در شکل‌گیری الگوی مصرف در هر جامعه‌ای دخالت دارد. اصلاح الگوی مصرف امری است که درباره ضرورت آن بین صاحب‌نظران اتفاق نظر وجود دارد و همه بر آن تأکید دارند. آموزش و پرورش به عنوان یک سازمان رسمی و یک نهاد فرهنگی که وظیفه آماده کردن نسل جدید را برای جامعه امروز بر عهده دارد مهمترین نقش را بر عهده دارد. صاحب‌نظران و اندیشمندان حوزه تعلیم و تربیت، برنامه درسی را مهمترین عنصر تشکیل دهنده نظام تعلیم و تربیت می‌دانند (اورنستن و هانکینز^۱، ۲۰۰۸). طراحی برنامه درسی، آرایشی از یک سری فعالیت‌ها است که دانش‌آموزان را با موضوعات درسی درگیر کرده و آنها را از راه‌های

مختلف هدایت می‌کند. در واقع طراحی برنامه درسی در میان مربیان ابزار قدرتمندی جهت نفوذ در یادگیری دانش‌آموزان می‌باشد (کریدل^۱، ۲۰۱۰).

آیزنر^۲ (۲۰۰۲) معتقد است که برنامه درسی یک مدرسه، یا یک درس یا یک کلاس را می‌توان مجموعه‌ای از وقایع از قبل پیش بینی شده دانست که به قصد دستیابی به نتایج آموزشی و تربیتی برای یک یا بیش از یک دانش‌آموز در نظر گرفته شده است. در ادامه به برخی از تحقیقات انجام شده مرتبط با موضوع تحقیق اشاره می‌شود.

مبینی دهکردی و همکاران (۱۳۸۷) در تحقیقی با عنوان ضرورت تدوین طرح جامع انرژی کشور با رویکرد اصلاح الگوی مصرف در افق چشم انداز بیست ساله به این نتیجه رسیده است که اجرا و تدوین طرح جامع انرژی و اصلاح الگوی مصرف از طریق افزایش کارایی و بازده انرژی، با استفاده از فن‌آوری‌های نوین که از عوامل مهم در تحقق چشم انداز بیست ساله انرژی کشور است به عنوان یک ضرورت ملی مطرح است.

امینی و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله خود با عنوان راهبردهای اجتماعی به مثابه بدیل‌های غیرقیمتی در حل مساله اصلاح الگوی مصرف انرژی به این نتیجه رسیده است که دولت‌ها می‌توانند با عطف توجه به ابعاد اجتماعی و فرهنگی به موقعیت فراوانی، در کاهش میزان مصرف انرژی نائل شوند. مدیریت تقاضای انرژی از جمله مواردی است که آموزش، ارتقاء فرهنگی، بهبود هنجاری و سبک زندگی نقش فراوانی در سیاستگذاری‌های آن دارد.

شیخ الاسلامی و عسگریان (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان رسانه، هویت ملی و الگوی مصرف: رویکرد نظری به این نتیجه رسیده است که بین ساخت فرهنگی رسانه‌ای، هویت و الگوی مصرف رابطه‌ای تعاملی وجود دارد. رسانه به فرایند هویت سازی کمک می‌کند و بدنبال تأثیر فضای فرهنگی رسانه‌ای بر صورت بندی مفهوم هویت،

---

1. Kridel
2. Eisner

خود این مفهوم نیز می‌تواند بر سبک زندگی تأثیر گذارد. سبک زندگی بر فرایند هویت سازی تأثیر دارد.

اسمی و همکاران (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان رابطه تماشای آگهی‌های تبلیغاتی تلویزیون با الگوی مصرف در کودکان و نوجوانان به این نتیجه رسیده است که با افزایش آگهی‌های آموزشی، میزان رفتار صرفه جویی و رعایت مسائل ایمنی افزایش یافته است.

پویا (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان نقش رسانه‌های جمعی در اصلاح الگوی مصرف به این نتیجه رسید که ۸۷ درصد از مردم معتقدند در جامعه ما مصرف بی‌رویه وجود دارد و ۹۲/۱ درصد مردم معتقدند تلاش برای مقابله با اسراف لازم و ضروری است و مردم بهترین روش‌های جلوگیری از مصرف بی‌رویه در جامعه را بیش از هر اقدامی فرهنگ‌سازی را پیشنهاد کرده‌اند و معتقدند رسانه‌ها نقش بسزایی در این زمینه دارند.

سعیدی و زاهدی (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان رهیافتی اسلامی به نقش رفتارهای مصرفی در ایجاد و گسترش بحران‌های اقتصادی مطرح کرده‌اند که اسلام در طرح‌ریزی نظام اقتصادی خود، با هدایت محرک‌های درونی افراد و همچنین وضع محدودیت‌های فقهی و اخلاقی مختلف، سعی کرده است رفتارهای مصرفی را به گونه‌ای مدیریت کند که نه تنها به بحران‌های اقتصادی منتهی نشود بلکه موجبات رفتارهای مصرفی را نیز فراهم سازد.

سید رضازاده و همکاران (۱۳۹۲) پژوهش خود با عنوان مقایسه اثربخشی طول دو دوره آموزش در مورد اصلاح الگوی مصرف روغن‌های خوراکی به این نتیجه رسیده‌اند که آموزش‌های کوتاه مدت بر سطح دانش و اصلاح رفتار مصرف در گروه زنان اثر بخش می‌باشد.

با توجه به اینکه در تحقیقات انجام شده به اهمیت و نقش فرهنگ سازی و راهبردهای غیر قیمتی در اصلاح الگوی مصرف و نقش رفتار مصرفی در توسعه همه جانبه کشورها در جامعه و ضرورت مقابله با مصرف بی‌رویه منابع تأکید می‌گردد همچنین با نظر به اینکه اصلاح الگوی مصرف به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی الگوی

اقتصاد مقاومتی در ایران می‌باشد از نظر محقق یکی از راه‌های دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی و مؤلفه‌های آن (اصلاح الگوی مصرف) برنامه‌های درسی نظام آموزشی می‌باشد با توجه به این که مؤلفه اصلاح الگوی مصرف به این شکل در تحقیقات انجام شده پرداخته نشده است فلذا بازشناسی مؤلفه اصلاح الگوی مصرف جهت سیاستگذاری در آموزش و پرورش و ارائه مدل برنامه درسی ضرورت پیدا می‌کند. توجه به بحث اقتصادی در برنامه درسی با این هدف انجام می‌گیرد که افراد جامعه بتوانند در عرصه مسائل اقتصادی و مسائل پیچیده‌تر، از قبیل سیاست‌های اقتصادی کشور، ادراک، قضاوت و رفتارهای مستدل و عقلایی را داشته باشند؛ پس می‌توان گفت که در تحقق این اهداف اقتصادی، نهادهای آموزشی، بخصوص آموزش و پرورش عهده دار وظایف سنگینی هستند که از طریق طراحی برنامه درسی در نظام آموزشی می‌توان در مسیر تحقق این اهداف اقدامات اساسی انجام داد. با این توصیف از آنجا هدف این پژوهش بازشناسی و تبیین مؤلفه اصلاح الگوی مصرف و تعیین زیرمؤلفه‌های آن و ارائه طرح برنامه درسی مبتنی بر این مؤلفه برای آموزش و پرورش با بهره‌گیری از طرحواره سه عنصری (عنصر محتوایی (جوهری))، عنصر سیاسی - اجتماعی و عنصر فنی - حرفه‌ای گودلد^۱ (۱۹۷۹) می‌باشد. فلذا سوالات اساسی این پژوهش عبارتند از:

- ۱- مؤلفه اصلاح الگوی مصرف رویکرد اقتصاد مقاومتی دارای چه زیرمؤلفه‌ها و مضامینی است؟
- ۲- طرح برنامه درسی مبتنی بر مؤلفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی چگونه است؟

روش شناسی

این پژوهش از نوع پژوهش‌های ترکیبی اکتشافی است که در دو بخش کیفی و کمی اجرا شد. پژوهش ترکیبی در مقام یک روش، بر گردآوری، تجزیه و تحلیل و ترکیب دو

نوع داده کمی و کیفی در یک پژوهش واحد یا مجموعه‌ای از پژوهش‌ها تأکید می‌کند. فرض اساسی این است که کاربست ترکیبی رویکردهای کمی و کیفی در مقایسه با زمانی که هر یک از این رویکردها به تنهایی مورد استفاده قرار گیرد، فهم بهتری از مسأله پژوهش حاصل می‌کند. منطق کلی استفاده از طرح ترکیبی در این پژوهش به این دلیل است که یکی از طرح‌های کمی و یا کیفی به تنهایی پاسخگوی حل این مسأله نمی‌باشد. منطق خاص استفاده از پژوهش ترکیبی، زمانی است که محقق قصد تبیین یک پدیده جدید و یا آزمون یک نظریه نوظهور برخاسته از مرحله کیفی را دارد (کرسول و پالانو-کلارک^۱، ۲۰۱۰).

بر این اساس، تلاش شد تا با بهره‌گیری از روش کیفی و کمی به طور متوالی ضمن شناخت و درک جامع موضوع پژوهش، ابعاد آن را به خوبی تبیین و بررسی شود. در این راستا ابتدا به گردآوری و تحلیل داده‌های کیفی، سپس بر مبنای نتایج کیفی به دست آمده به تحلیل و گردآوری داده‌های کمی پرداخته شد و در ادامه از نتایج بخش کمی برای تبیین بهتر یافته‌های کیفی استفاده گردید.

جهت تبیین مؤلفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی از روش کیفی سنتز پژوهی یا روش تلفیقی استفاده شده است. محقق از میان مقالات و تحقیقات علمی انجام شد مرتبط با مؤلفه اصلاح الگوی مصرف تعدادی مقاله بصورت هدفمند جهت استخراج زیرمؤلفه‌های مرتبط با مؤلفه اصلاح الگوی مصرف انتخاب می‌کند. مارش در مورد کاربرد سنتز پژوهی در برنامه درسی اظهار می‌کند که قبل از اتخاذ تصمیم‌هایی فکورانه درباره برنامه درسی باید در قالبی به جستجو و تدارک دانش مورد نیاز پرداخت که برای تصمیم‌گیری‌های ضروری سودمند باشد. دانش موجود در مطالعات و گزارش‌های منفرد معمولاً برای استفاده مستقیم در تصمیم‌گیری مناسب نیست این دانش باید با دانش تولید شده در دیگر مطالعات مربوط پیوند یابد و کل مجموعه دانش حاصل در قالبی متناسب با نیازهای کنونی به دانش مورد ارزیابی، سازماندهی مجدد و تفسیر قرار

---

1. Creswell & Plano Clark

گیرد. در جریان ترکیب، تأکید بر تلفیق مطالب گوناگون در چهارچوب ادراکی خاصی است که پیدایش دیدگاه‌ها یا روابطی جدید را در پی داشته باشد (شورت^۱، ۲۰۰۹). محیط پژوهش در بخش کیفی مقالات علمی و پژوهشی در دسترس و بانک‌های اطلاعاتی معتبر مربوط به مؤلفه اصلاح الگوی مصرف و برنامه درسی می‌باشد. در بخش کمی جامعه مورد مطالعه شامل ۲۵ نفر از دبیران حوزه اقتصاد و نخبگان اقتصادی (اساتید دانشگاه) می‌باشد. در این پژوهش برای تعیین باورپذیری نتایج بدست آمده در اختیار صاحب‌نظران حوزه اقتصاد و اقتصاد مقاومتی و برنامه درسی قرارگرفت و پس از اخذ نظرات آن‌ها اقدامات اصلاحی انجام و تجدیدنظرهایی به عمل آمد. اطمینان‌پذیری در پایایی پژوهش کیفی به معنای گردآوری اطلاعات بر اساس اعتماد است که از طریق حسابرسی دائم و کنترل فرایند گردآوری داده‌ها حاصل می‌شود. در تحقیقات کیفی پایایی اهمیت خود را به منزله معیار خاصی برای ارزیابی کیفیت از پیش زمینه یک نظریه خاص در خصوص مطالعه موضوع مورد نظر و نحوه استفاده از روش‌های مختلف کسب می‌کند (فلیک^۲، ۲۰۱۱). در این تحقیق برای افزایش اطمینان‌پذیری تلاش شد مبانی نظری مربوط به موضوع تحقیق به دقت مطالعه شود و نتایج یافته‌های مقالات علمی و پژوهشی مهم استخراج گردد و سپس موارد استخراجی مجدداً بازخوانی گردد. جهت شناسایی زیرمؤلفه‌هایی که نیاز به بسترسازی در برنامه‌های درسی در نظام آموزشی در آموزش و پرورش را دارند از روش دلفی استفاده شده است. در این مرحله از نظرات متخصصان حوزه اقتصاد و برنامه‌ریزی درسی استفاده شده است. زمانی که پژوهشگر قصد دستیابی به نظرات یک گروه از نخبگان و صاحب‌نظران در موضوعی خاص را داشته باشد روش دلفی روش گردآوری اطلاعات می‌تواند مؤثر واقع شود. سؤالات به خبرگان داده می‌شود تا درجه اهمیت آن را مشخص کنند. این تکنیک ارائه تصویری قابل اعتماد از آینده است. جهت نمونه‌گیری در این پژوهش از روش نمونه‌گیری هدفمند ملاک محور استفاده شده است. ابزار مورد

-
1. Shorts
  2. Flick

استفاده در این پژوهش پرسشنامه با سه معیار (ضروری - مفید اما غیرضروری - غیرضروری) لیکرت می‌باشد. جهت تجزیه و تحلیل نیز از روش ضریب نسب روایی محتوایی^۱ استفاده شد و برای تصمیم‌گیری درباره مؤلفه‌ها از جدول استاندارد و تعریف شده برای ضریب روایی محتوایی، استفاده شده است (خلیلی‌شورینی، ۱۳۹۳). جهت تجزیه و تحلیل بخش کیفی پژوهش یعنی تبیین هر یک از مؤلفه‌های اصلاح الگوی مصرف، از روش کدگذاری (باز-محوری-گزینشی) استفاده شد. در ادامه جهت اعتباربخشی زیرمؤلفه‌های شناسایی شده، پس از استخراج ضریب روایی محتوایی هر یک از زیرمؤلفه‌ها، میانگین وزنی هر یک از زیرمؤلفه‌ها محاسبه گردید بطوریکه مفاهیمی که با توجه به جدول تصمیم‌گیری روایی محتوایی بالاتر از ۳۷ درصد بودند به عنوان مفاهیم و زیرمؤلفه‌ها جهت بستر سازی آموزشی و فرهنگی در آموزش و پرورش انتخاب شدند. در نهایت مفاهیم و زیرمؤلفه‌های استخراج شده با توجه به طحاره سه عنصری (عنصر محتوایی-عنصر سیاسی اجتماعی- عنصر فنی و حرفه‌ای) برنامه درسی گودلد در قالب طرح برنامه درسی ارائه گردید.

یافته‌ها

جهت تبیین مؤلفه اصلاح الگوی مصرف، پس از بررسی مقاله‌های علمی - پژوهشی مرتبط با مؤلفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی، زیرمؤلفه‌ها و مفاهیم و مضامین مرتبط با موضوع تحقیق از طریق روش کیفی سنتز پژوهی و با استفاده از روش کدگذاری استخراج شد و پس از دسته بندی آنها هر یک از زیرمؤلفه‌ها با مفاهیم مرتبط با آنها در اختیار متخصصان حوزه اقتصاد و برنامه‌ریزی درسی قرار گرفت که نتایج آن در جدول (۱) در قسمت زیر ارائه می‌گردد.

جدول ۱- ضریب نسبت روایی (ضریب نسبی روایی محتوایی) شاخصهای زیر مولفه اصلاح الگوی مصرف

نسب روایی محتوایی	ضروری	مفید، اما غیرضروری	غیرضروری	مفید و ضروری	زیرمؤلفهها
۰/۷۶	۲۲	۱	۲	درست مصرف کردن	صرفه جویی
۰/۶۸	۲۱	۲	۲	بجا مصرف کردن	
۰/۶۰	۲۰	۲	۳	ضایع نکردن مال	
۰/۵۲	۱۹	۳	۳	دوری از روش های غلط در مصرف	
۰/۳۶	۱۷	۳	۵	مصرف کار آمد و ثمر بخش	
۰/۸۴	۲۳	۱	۱	ایجاد فرهنگ مسؤلیت در برابر مصرف	اهداف اصلاح الگوی مصرف
۰/۸۴	۲۳	۱	۷	ترغیب مردم به استفاده از تولیدات داخلی	
۰/۷۶	۲۲	۱	۲	دقت در وقت و هدر ندادن آن	
۰/۶۸	۲۱	۲	۲	مبارزه با مصرف گرایی	
۰/۴۴	۱۸	۲	۵	تاکید بر احترام به اموال عمومی	
۰/۲	۱۵	۵	۵	تعادل بین تولید و مصرف	
۰/۱۳	۱۴	۴	۱	رعایت اصل اعتدال و نفی اسراف	
۰/۶۸	۲۱	۲	۲	حفظ محیط زیست	مبانی اصلاح الگوی مصرف
۰/۸۴	۲۳	۵	۵	نیازمندی	
۰/۶۸	۲۱	۲	۲	عزت و استقلال	
۰/۶۸	۲۱	۲	۲	برقراری عدالت اجتماعی	
۰/۲۸	۱۶	۴	۵	ایمان	
۰/۲۸	۱۶	۵	۴	پیشرفت و امنیت	
۰/۲	۱۵	۷	۳	اندیشه ورزی	
۰/۲	۱۵	۱	۱	تفاوت افراد و جوامع مختلف	

موضوعات	مفاهیم و مفاهیم	غیرضروری	مفید، اما غیرضروری	ضروری	ضریب نسبت روایی محتوایی
اصول اصلاح الگوی مصرف	راهبردهای دینی و اسلامی	۱	۱	۲۳	۰/۸۴
	نهی از اسراف	۱	۳	۲۱	۰/۶۸
	آینده نگری	۲	۵	۱۸	۰/۴۴
	نیازسنجی	۲	۸	۲۲	۰/۲
	آخرت گرایی و دیگر گرای	۴	۶	۱۵	۰/۲
	توجه به تعقل و تفکر	۳	۹	۱۳	۰/۰۴
هدف متعالی در مصرف و اعتدال	۲	۱	۱۵	۰/۷۶	
راهبردهای اصلاح الگوی مصرف	راهبرد فرهنگی	۲	۲	۲۱	۰/۶۸
	مدیریت منابع	۲	۲	۲۱	۰/۶۸
	بهره گیری از انرژی تجدید پذیر و ...	۲	۳	۲۰	۰/۶
	یاد آوری محرومیت ها	۴	۳	۱۸	۰/۴۴
	تبدیل و پالایش	۶	۵	۱۴	۰/۱۲
	احیای شیوه های سنتی	۷	۴	۱۴	۰/۱۲
روش های جلوگیری از مصرف بی رویه	نمایش آثار زیان بار مصرف زدگی	۲	۱	۲۲	۰/۷۶
	افزایش سواد رسانه ای مردم	۲	۲	۲۱	۰/۶۸
	بهره گیری از معارف دینی	۵	۵	۱۳	۰/۲
	نظارت بر تبلیغات بازرگانی	۳	۷	۱۵	۰/۲
	برنامه ریزی متناسب با شرایط جامعه	۴	۷	۱۴	۰/۱۲
	جریمه پر مصرف ها	۰	۱۱	۱۴	۰/۱۲
	روش های تدریجی (بدون آثار تورمی)	۱۰	۱	۱۴	۰/۱۲
	حذف یارانه ها	۳	۹	۱۵	۰/۰۴

نویسنده/مؤلفه‌ها	مفاهیم و مضامین	غیرضروری	غیرضروری اما مفید، اما	ضروری	ضریب نسبت روایی محتوایی
آثار سوء اجتماعی، اقتصاد و زیست محیطی	آثار اجتماعی آثار محیط زیستی آثار اقتصادی	۲ ۳ ۵	۳ ۳ ۲	۲۰ ۱۹ ۱۸	۰/۶ ۰/۵۲ ۰/۴۴

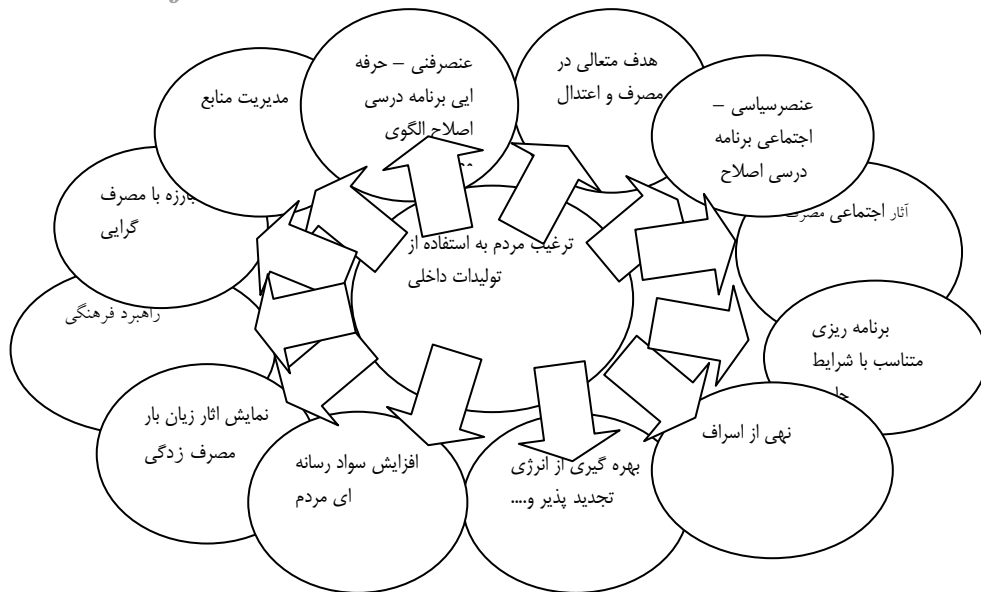
با توجه به جدول شماره ۱ نتایج بررسی هریک زیرمؤلفه‌ها و مفاهیم مرتبط با مؤلفه اصلاح الگوی مصرف رویکرد اقتصاد مقاومتی حاصل از سنتز زوئی از دیدگاه متخصصان نشان می‌دهد که مفاهیم و مضامینی که از ۳۷ درصد بیشتر بودند به عنوان مفاهیمی هستند که قابلیت بسترسازی در برنامه درسی و آموزش و پرورش را دارند که نتایج نهایی آن در جدول (۲) نمایش داده می‌شود.

جدول ۲: مضامین، مفاهیم و زیرمؤلفه‌های مؤلفه اصلاح الگوی مصرف الگوی اقتصاد مقاومتی جهت بستر سازی در آموزش و پرورش

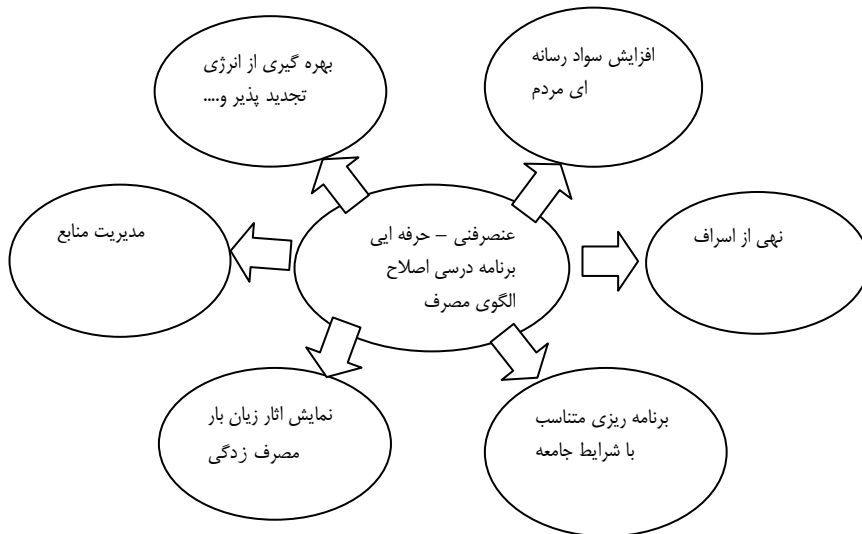
مفاهیم و مضامین	زیر مؤلفه‌ها
- ایجاد فرهنگ مسئولیت در برابر مصرف - مبارزه با مصرف گرایی - ترغیب مردم به استفاده از تولیدات داخلی - رعایت اصل اعتدال و نفی اسراف	اهداف اصلاح الگوی مصرف
- برقراری عدالت اجتماعی - حفظ محیط زیست - نیازمندی - عزت و استقلال	مبانی اصلاح الگوی مصرف
- درست مصرف کردن - به جا مصرف کردن - ضایع نکردن مال - دوری از روش های غلط در مصرف - مصرف کار آمد و ثمر بخش	صرفه جویی

مفاهیم و مضامین	زیر مؤلفه‌ها
-هدف متعالی در مصرف و اعتدال -نهی از اسراف - آینده نگری	اصول اصلاح الگوی مصرف
-راهبردهای دینی و اسلامی -راهبرد فرهنگی - مدیریت منابع - بهره‌گیری از انرژی تجدید پذیر و....- یاد آوری محرومیت‌ها	راهبردهای اصلاح الگوی مصرف
- نمایش آثار زبان بار مصرف زدگی - افزایش سواد رسانه ای مردم	روش‌های جلوگیری از مصرف بی‌رویه
-آثار اجتماعی (ظلم -فساد - فقر و عقب ماندگی -گسترش شهر نشینی -مصرف تظاهری) -آثار اقتصادی(هدر رفت منابع کمیاب - افزایش قیمت -کم شدن قدرت خرید مردم در جامعه) -آثار محیط زیستی(افزایش انتشار دی اکسید کربن -افزایش گازهای گلخانه ای -تغییر محیط زیست	آثار سوء اجتماعی، اقتصاد و محیط زیستی

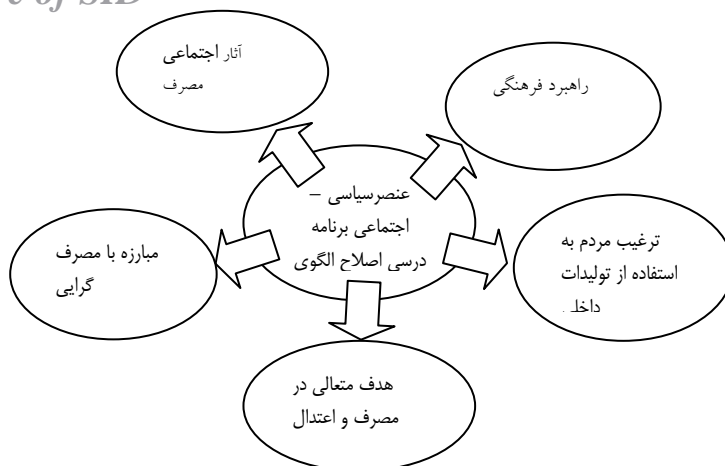
با توجه به جدول ۲ مفاهیم و مضامین و همچنین زیرمؤلفه‌های مؤلفه اصلاح الگوی مصرف رویکرد اقتصاد مقامی مفاهیمی هستند که قابلیت بسترسازی در نظام آموزشی را دارند؛ بنابراین بر اساس نتایج بدست آمده در این پژوهش در راستای نهادینه کردن اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش در بحث اصلاح الگوی مصرف این مفاهیم در برنامه درسی مورد توجه قرار گیرد. در ادامه جهت ارائه طرح برنامه درسی مبتنی بر مؤلفه اصلاح الگوی مصرف که از طرح سه عنصری گودلد استفاده شده است اشکال هر یک از عناصر محتوایی، سیاسی اجتماعی و فنی و حرفه‌ای، به ترتیب در اشکال شماره ۱، ۲ و ۳ نمایش داده می‌شود.

شکل ۱. عنصر محتوایی برنامه درسی مؤلفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی

شکل ۲. عنصر فنی و حرفه ای برنامه درسی مؤلفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی

شکل ۳. عنصر فنی و حرفه‌ای برنامه درسی مؤلفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی

با توجه به اشکال بالا در شکل (۱) عنصر محتوایی، در شکل (۲) عنصر فنی و حرفه‌ای و در شکل ۳ عنصر سیاسی اجتماعی طرح برنامه درسی اصلاح الگوی مصرف از عناصر طرحواره برنامه درسی گودلد نمایش داده شده است؛ بنابراین عناصر تشکیل دهنده برنامه درسی مبتنی بر مؤلفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی جهت بسترسازی در نظام آموزشی در اشکال فوق نمایش داده می‌شود.

بحث و نتیجه گیری

با توجه به اینکه الگوی مصرف در نظریه‌های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی از اهمیت بسزایی برخوردار است و تغییر در الگوی مصرف نقش برجسته‌ای در امکان دستیابی جوامع به توسعه دارد این پژوهش در راستای توجه ویژه به موضوع مصرف در جامعه و اصلاح الگوی مصرف در جامعه می‌باشد چرا که یکی از ضروریات جهان امروز با توجه به کمی منابع در جهان و کاهش منابع زیرزمینی، توجه به چگونگی مصرف و کندوکاو در نحوه اصلاح الگوی آن می‌باشد که در کمال خوشبختی به این موضوع بسیار حیاتی و حساس در رویکرد اقتصاد مقاومتی به عنوان یکی از مؤلفه‌های اساسی پرداخته شده است. رویکرد اقتصاد مقاومتی در سال‌های اخیر توسط رهبر

انقلاب اسلامی، با دانش کامل از تمرکز دشمن بر مسائل اقتصادی و توسعه مردم ایران و متناسب با کشور ما ارائه شده است. اقتصاد مقاومتی حتی برای شرایط نرمال برای توسعه و افزایش رفاه جامعه برنامه مناسبی است (زین العابدینی و دهقان پور، ۱۳۹۳). با توجه به اینکه بحث مصرف خود یکی از مهمترین مؤلفه‌های کلیدی اقتصاد می‌باشد و کشورهای توسعه یافته و برخی کشورهای در حال توسعه سرمایه‌گذاری زیادی را جهت بهبود مصرف و رعایت اصول بهره‌وری از منابع مورد توجه قرار داده‌اند از آنجا که نقش و تأثیر زیرساخت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دارای جایگاه بسیار بالایی می‌باشد جهت اشاعه فرهنگ درست و صحیح مصرف و جلوگیری از اتلاف منابع کمیاب همواره باید مورد بررسی قرار گیرد. در همین راستا وحیدا (۱۳۹۱) نیز در پژوهش خود چنین نتیجه‌گیری می‌کند که جهت اشاعه فرهنگ مصرف صحیح و جلوگیری از اتلاف منابع کمیاب همواره می‌باید آنها را مورد کند و کاو قرار داد. یکی از این زیرساخت‌ها و نهادهای اساسی که می‌تواند در جهت بستر سازی فرهنگی - آموزشی در جامعه زمینه‌ای مطلوب را فراهم نماید آموزش و پرورش است. بر اساس آنچه در این نوشتار مورد تحلیل قرار گرفت می‌توان اظهار داشت که اصلاح الگوی مصرف همواره یکی از دغدغه‌های کشورهای جهان است. با توجه به اینکه مصرف بی‌رویه دارای آثار سوء اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی زیادی برای جوامع به همراه دارند لزوم مقابله با آن یک ضرورت همگانی در کلیه زمینه‌ها و سطوح تبدیل شده است. آموزش و پرورش به عنوان اساس و زیربنای توسعه فرهنگی اجتماعی، اقتصادی و سیاسی هر جامعه‌ای قلمداد می‌شود. نظام آموزشی از طریق برنامه درسی تأثیر مستقیمی بر زمینه‌های گوناگون می‌گذارد از این جهت هر کشوری به دنبال تدوین برنامه درسی به منظور تأثیر گذاری مطلوب در مخاطبان خود در راستای اهداف ملی و هویتی هستند. اقتصاد مقاومتی یکی از زمینه‌هایی است که مضامین و مؤلفه‌های آن می‌تواند در برنامه درسی مورد تأکید و توجه قرار گیرد. مؤلفه اصلاح الگوی مصرف از مؤلفه‌های دهگانه اقتصاد مقاومتی و مضامین آن در این تحقیق مورد بررسی و واکاوی

قرار گرفت. در نهایت برای مؤلفه اصلاح الگوی مصرف، برنامه درسی سه عنصری که برگرفته از طرحواره سه عنصری برنامه درسی گودلد می‌باشد که جهت پرداختن به این موضوع در آموزش و پرورش و نظام آموزشی ارائه گردید. بنابراین مدل و طرح برنامه درسی برای عنصر محتوایی توجه به موضوعاتی چون حفظ محیط زیست، آثار اقتصادی و محیط زیستی مصرف، آینده نگری و نیازمندی و احترام مضاعف با اموال عمومی و... مطرح شده است و برای عنصر فنی و حرفه‌ای به مفاهیمی چون افزایش سواد رسانه‌ای، بهره‌گیری از انرژی تجدید پذیر، برنامه‌ریزی متناسب با شرایط جامعه، نمایش آثار زیان بار مصرف زدگی توجه شده است برای عنصر سیاسی اجتماعی هم در این برنامه درسی پیشنهادی به مواردی همچون، ترغیب مردم به استفاده از تولیدات داخلی، مبارزه با مصرف‌گرایی، راهبرد فرهنگی و... توجه شده است. در این میان نقش و تأثیر زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی دارای جایگاه بسزایی می‌باشند. اصلاح الگوهای مصرف و تولید مستلزم تغییر در نگرش‌ها، باورها و به طور کلی فرهنگ عمومی است و آموزش و پرورش نقش اساسی در توسعه دانش، انتقال ارزش‌ها و اصلاح رفتارهای مربوطه دارد. در این راستا مهم‌ترین ابزار انتقال آموزه‌ها برنامه‌های درسی هستند یکی از مشکلات اصلی کشور ما که منشأ کاستی‌های بسیاری در جامعه است، اسراف و رعایت نکردن الگوی مصرف صحیح است. همانطور که مبینی دهکردی و همکاران (۱۳۸۷) در مقاله خود، اصلاح الگوی مصرف را یکی از عوامل مهم تحقق چشم انداز بیست ساله انرژی به عنوان یک ضرورت مطرح کرده بودند الگوی پیشنهادی این تحقیق می‌تواند به جهت اهمیت موضوع مصرف و بهینه‌سازی آن برای دست‌اندرکاران نظام‌های آموزشی مفید و مؤثر واقع شود؛ و در نهایت برای همه دست‌اندرکاران نظام‌های آموزشی پیشنهاد می‌گردد تا در جهت نهادینه کردن الگوی مصرف صحیح در جامعه، در برنامه‌های درسی به موضوع اصلاح الگوی مصرف که سهم بسیار عظیمی در حفظ محیط زیست و توسعه و بهبود فرهنگ مصرف نیز دارد توجه ویژه نمایند تا بتوانیم در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی گام‌های اساسی را برداریم.

منابع

- احمدی، غلامعلی (۱۳۸۸). نقش آموزش و یادگیری در اصلاح الگوی مصرف. همایش بررسی راهبردهای و راهکارهای اصلاح الگوی مصرف در کمیته امداد امام خمینی.
- امینی، محمد؛ تولایی، روح‌اله؛ و امینی، امین (۱۳۸۹). راهبردهای اجتماعی به مثابه بدیل‌های غیر قیمتی در حل مسأله اصلاح الگوی مصرف انرژی در کشور. *مجله بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۲۱(۲)، ۱۳۹-۱۵۳.
- اسمی، رضا؛ سعدی، اسماعیل؛ و اسدپور، حسن (۱۳۸۹). رابطه تماشای آگهی‌های تبلیغاتی تلویزیون با الگوی مصرف در کودکان و نوجوانان تهرانی. *مجله پژوهش‌های ارتباطی*، ۶۱، ۹۳-۱۱۷.
- پویا، علیرضا (۱۳۸۹). نقش رسانه‌های جمعی در اصلاح الگوی مصرف. *مجله پژوهش‌های ارتباطی*، ۱۷(۶۲)، ۹-۳۰.
- خلیلی‌شورینی، سیاوش (۱۳۹۳). *روش‌های تحقیق در علوم انسانی*. تهران: انتشارات یادواره کتاب.
- خلیلی، حسام‌الدین (۱۳۹۱). *مقاومت اقتصادی در پرتو اقتصاد مقاومتی*. *مجله کارگاه*، ۵(۲۰)، ۲۴-۴۳.
- دری، حسین؛ و صالحی‌اصفهبانی، اصغر (۱۳۹۳). *اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران: تحلیل مبانی و برخی اصول راهنمای کاربردی*. تهران: انتشارات راه فردا.
- رنجبراردکانی، صمد (۱۳۹۶). *موانع تحقق اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران*. *مجله رهیافت انقلاب اسلامی*، ۳۹، ۱۴۱-۱۶۰.
- زین‌العابدینی، پیام؛ و حمید دهقانپور (۱۳۹۳). *بررسی نقش رسانه‌ها در تحقق چشم‌انداز و مأموریت استراتژی اقتصاد مقاومتی، کنفرانس بین‌المللی حسابداری، اقتصاد و مدیریت مالی*، تهران، شرکت دانش‌محور ارتاخه
- سعیدی، علی؛ و محمدهادی زاهدی وفا (۱۳۹۰). *رهیافتی اسلامی به نقش رفتارهای مصرفی در ایجاد و گسترش بحران‌های اقتصادی، دوفصلنامه مطالعات اقتصاد اسلامی*، ۴(۷)، ۲۳-۳۲.
- سیدرضازاده، انیسه و همکاران (۱۳۹۲). *مقایسه اثربخشی طول دو دوره آموزش در مورد اصلاح الگوی مصرف روغن‌های خوراکی*. *مجله علوم پزشکی رازی*، ۲۰(۱۰۹)، ۴۱-۵۲.

سیف، اله مراد (۱۳۹۱). الگوی پیشنهادی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران. *مجله افق امنیت*، ۵(۱۶)، ۲۲-۵.

شیخ الاسلامی، محمدحسن؛ و عسگریان، محسن (۱۳۸۹). رسانه، هویت و الگوی مصرف: رویکرد نظری. *مجله پژوهش‌های ارتباطی*، ۱۷(۶۲)، ۳۱-۴۹.

کشتی‌آرای، نرگس؛ عمادزاده، مصطفی؛ و یزدانی، ابوالفضل (۱۳۹۷). جامعه‌شناسی مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی برای طراحی در برنامه درسی آموزش و پرورش ایران. *مجله مطالعات جامعه‌شناسی*، ۱۰(۴۰)، ۸۵-۹۹.

کیان‌شکی، علاالدین؛ بهبهانی، علی (۱۳۸۸). اصلاح الگو در آموزش و پرورش (از نگاه تولید کننده و مصرف کننده). *مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات اجتماعی، گروه آموزش و پرورش*.

موسایی، میثم (۱۳۸۸). نقش فرهنگ بر الگوی مصرف. *مجله اقتصاد اسلامی*، ۹(۳۴)، ۱۲۵-۱۵۰.

مبینی دهکردی، علی؛ و حوری‌جعفری، حامد (۱۳۸۷). ضرورت تدوین طرح جامع انرژی کشور با رویکرد اصلاح الگوی مصرف در افق چشم انداز ۲۰ ساله. *فصلنامه مطالعات اقتصاد انرژی*، ۱۹، ۷۹-۱۰۳.

نوبخت، محمدباقر؛ و تقدیمی، توران (۱۳۹۲). بررسی نقش فرهنگ سازی دبیران بر اصلاح الگوی مصرف (مطالعه موردی: دبیران واحدهای آموزشی منطقه ۱ آموزش و پرورش تهران). *مجله مدیریت فرهنگی*، ۷(۲۰)، ۱۰۳-۱۱۶.

یزدانی، ابوالفضل؛ کشتی‌آرای، نرگس؛ عمادزاده، مصطفی (۱۳۹۷). طراحی برنامه درسی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی، با تمرکز به دو مؤلفه، تکیه بر ظرفیتهای داخلی و اصلاح الگوی مصرف. *فصلنامه رهیافت*، ۱۲(۴۲)، ۱۰۷-۱۲۶.

Briguglio, L. (2013), "Root causes of debt in the small vulnerable Economies", *Small State Digest*, 2013(2), 4-9

Creswell, J. W., & Plano Clark, V.L. (2010). *Designing and conducting mixed methods research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Eisner, Elliot W (2002); *The Arts and the Creation of Mind*. Yale University Press, New Haven and London

Flick, U. (2006). *An introduction to qualitative, research* 3rd ed, Hadi Jalili's translation. Tehran: Ney Publisher

- Goodlad, J. I. (1979). *Curriculum inquiry: The study of curriculum practice*. New York, NY: McGrawHill.
- Kridel, C. (2010). *Curriculum Studies Encyclopedia*. University Of South Carolina. Publication: SAGE.
- Ornesten, A.C., Hunkins, F.P. (2008). *Curriculum foundation principles and issue*. 5th ed. A viacom company, United State of America.
- Shorts, E C (2013). *Methodology for curriculum studies*. Translated by Mahmoud Mehrmohammadi et al. Tehran: Tehran: Publications of the Organization for the Study and Compilation of Human Sciences Books of Universities.